

ІПКЄФ
НФДУ

Міністерство охорони здоров'я України
Національний фармацевтичний університет
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації

Матеріали

*/ Науково-практичної Internet-конференції
з міжнародною участю*

ФАРМАЦЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Харків, 21 листопада 2024

Міністерство охорони здоров'я України
Міністерство освіти і науки України
Національний фармацевтичний університет
Кафедра фармацевтичної технології, стандартизації та сертифікації ліків
Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації

Ministry of health of Ukraine
Ministry of education and science of Ukraine
National University of Pharmacy
Department of pharmaceutical technology, standardization and
certification of medicines
Institute of Qualification Improvement for Pharmacists

ФАРМАЦЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Матеріали
I Науково-практичної Internet-конференції з міжнародною участю
«Фармацевтичні технології, стандартизація та забезпечення якості
лікарських засобів»,
21 листопада 2024 року

Materials
of the I Scientific and practical Internet conference with international
participation «Pharmaceutical technologies, standardization and quality
assurance of medicines»,
November 21, 2024

ХАРКІВ
KHARKIV
2024

УДК 615.1:615.3(06)

М 78

Редакційна колегія: проф. Котвіцька А. А., проф. Федосов А. І., проф. Владимирова І. М., доц. Суріков О. О., проф. Сагайдак-Нікітюк Р. В., проф. Шпичак О. С., проф. Лебединець В. О., доц. Шевченко В. О.

Реєстраційне посвідчення в УкрІНТЕІ № 244 від 02.04.2024 р.

Фармацевтичні технології, стандартизація та забезпечення якості лікарських засобів / Pharmaceutical technologies, standardization and quality assurance of medicines : матеріали I Internet-конф. з міжнар. участю (21 листоп. 2024 р., м. Харків) / редкол.: Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. С. Шпичак [та ін.]. – Харків : НФаУ, 2024. – 180 с. (Серія «Наука»)

Збірник містить матеріали науково-практичної Internet-конференції, присвячені висвітленню різних аспектів функціонування фармацевтичної сфери галузі охорони здоров'я, сучасних тенденцій у сфері розробки, досліджень, виробництва, дистрибуції, контролю якості лікарських засобів, медичних виробів, косметичних продуктів, дієтичних добавок та інших товарів аптечного асортименту, а також теоретичним і прикладним аспектам впровадження й розвитку систем управління якістю, екологічної проблематики в діяльності фармацевтичних організацій тощо.

Видання призначене для широкого кола наукових і практичних фахівців у галузі фармації та медицини, магістрантів, аспірантів, докторантів, працівників фармацевтичних підприємств, викладачів закладів освіти.

Редколегія може не поділяти погляди авторів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Матеріали подаються мовою оригіналу.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН ФУНДАТОРАМИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Лутаєва Т. В., Фесенко В. Ю., Шварц Н. В., Тимошук Г. В.

Національний фармацевтичний університет, Харків, Україна

pedagogika@nuph.edu.ua

У період сучасності важливою тенденцією розвитку фармацевтичної освіти є залучення викладачів і студентів закладів вищої медичної та фармацевтичної освіти, фахівців галузі охорони здоров'я до популяризації в регіоні знань щодо особливостей зберігання ліків та культивування цілющих рослин. У зв'язку з цим актуалізується необхідність вивчення традицій науковців Слобожанщини – фундаторів вітчизняної медичної та фармацевтичної освіти – стосовно вивчення місцевої рослинної сировини, викладання теорії та практики використання лікарських рослин і розробки фітотерапевтичних засобів.

Метою даних матеріалів є характеристика науково-педагогічної спадщини науковців-медиків та природодослідників Слобожанщини у справі популяризації лікарських рослин в університетському середовищі та за його межами.

Методами дослідження обрано загальнонаукові (визначення джерельної бази наукового пошуку, аналіз інформації) історико-педагогічні (хронологічний, логіко-історичний, ретроспективний), персоніфікований (концентрування уваги на певних етапах життєвого шляху науковців Слобожанщини досліджуваного періоду). Матеріалами дослідження були обрані історичні джерела:

- документи навчальної, наукової, адміністративної, фінансової діяльності Імператорського Харківського університету (ХУ): каталоги, «записки» про навчально-допоміжні установи, наукові товариства Харківського університету тощо («Записка про ботанічний кабінет Імператорського Харківського університету від заснування до початку 1859 року»;

- науково-педагогічна спадщина та спогади науковців Слобожанщини: промови, доповіді, звіти, наукові й літературні праці, історичні нариси (Ф. Делявін, В. Черняєв, К.-Д. Роммель, І. Калениченко, М. Турчанінов та ін.);

- видання з історії окремих товариств та факультетів ХУ (Д. Багалій, С. Ігумнов, Д. Міллер, І. Осипов, М. Тихий та ін.);

- інтерпретаційно-дослідницькі джерела: дисертації, статті, монографії провідних учених, дотичні до теми дослідження (Н. Березюк, В. Черних, Т. Лутаєва, Є. Іванов, С. Посохов, С. Куліш, О. Кошовий, В. Ковальов, Т. Ільїна, В. Петренко, Д. Леонтьєв та ін.).

Результати та обговорення. Вивчення історико-педагогічних джерел дозволяє свідчити, що історію популяризації науковцями Слобожанщини лікарських рослин в університетському середовищі та за його межами упродовж першої половини ХІХ ст. доцільно розглядати в контексті становлення педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності науковців-медиків та природодослідників.

Організація навчально-допоміжних установ ХУ була важливим чинником вивчення майбутніми медичними та фармацевтичними чиновниками в

університетському середовищі дії лікарських засобів природного походження. Аналіз джерельної бази свідчить, що у 1825 р. було започатковано ботанічний кабінет (музей) при ІХУ. Довгий час завідуючим кабінетом був його засновник – Василь Матвійович Черняєв (1793–1871 рр.). На базі ботанічного саду університету працював Франс Олександрович Делявін (1767–1826 рр.) – перший завідувач кафедри природної історії і ботаніки ІХУ, перший директор Університетського ботанічного саду (1804–1826 рр.). Виконуючи обов'язки директора навчально-допоміжної установи (1804–1826 рр.), він вивчав місцеву флору.

Протягом окресленого періоду науковці продовжували прикладати зусилля щодо удосконалення матеріальної бази навчальних кабінетів кафедр, на базі яких тривала підготовка медичних й фармацевтичних чиновників. Цікавими є факти про особистий внесок В. Черняєва в заснування та організацію роботи ботанічного кабінету ІХУ. Хоча наукові інтереси Василя Матвійовича Черняєва були зосереджені на вивченні та характеристиці української флори, вчений велику увагу приділяв збору рослин на території Швейцарії та Франції для створення колекцій для майбутнього кабінету протягом майже чотирьох років перебування у відрядженні за кордоном (з 1821 р.). Також В. Черняєв обмінював привезені ним з території України рослини на західно-європейські зразки. Обробка зібраного гербарію дозволила В. Черняєву досліджувати флору Слобожанщини, інших регіонів України, аналізувати дієвість міських «траволікувальних лавок» у справі охорони здоров'я. У 1859 р. науковець опублікував «Конспект рослин, дикозростаючих та культивованих в околицях Харкова та в Україні».

За сприяння В. Черняєва була започаткована традиція благодійної допомоги навчально-допоміжній установі. Так, професор поповнював зібрання ботанічного кабінету матеріалами, зібраними під час ботанічних екскурсій, проведених ним особисто (1848–1849 рр.). Установлено, що у 1834 р. до ботанічного кабінету було пожертвовано 342 види рослин, а закуплено – 253. Слід акцентувати увагу на тому, що жертвували ботанічному кабінету зібрані та придбані колекції рослин професори В. Черняєв, І. Калениченко, М. Турчанінов, ад'юнкт С. Щеглеєв та інші. Зауважимо, що М. Турчанінов був хранителем ботанічної колекції ІХУ з 1847 р.

Протягом 1812–1829 рр. на базі ІХУ діяло Харківське наукове товариство (Товариство наук). Його головою у травні 1823 р. став ректор В. Джунковський. Аналіз спеціальної літератури дозволяє свідчити, що до нерегулярної роботи товариства залучалися природодослідники Я. Громов, В. Комлішинський. Установлено, що в Товаристві наук Я. Громов виголосив доповідь на тему «Каталог рослин, що прозябають в околицях м. Харкова» (1815 р.). Проте систематичне слухання доповідей членами товариства визнавалося неможливим з причини «наукової літаргії» більшості науковців та тим, що до складу товариства входили особи, далекі від занять наукою (попечитель З. Карнеєв, полковник О. Щербинін, протоієрей О. Башинський).

Відомо, що в періодичні пресі досліджуваного періоду професором І. Рейпольським була надана інформація з історії лікарської справи, сутності

гомеопатії; шляхів використання лікарських рослин з метою оздоровлення. Зазначимо, що публікації науковців Слобожанщини здоров'яхоронного характеру в періодичній пресі носили оглядовий, нерегулярний та описовий характер.

Слід звернути увагу на той факт, що у період становлення фармацевтичної й медичної освіти в ІХУ існували чинники, що заважали комплексному дослідженню й популяризації фармакологічної дії лікарських засобів природного походження.

Так, професор Франс Олександрович Делявін подавав до Ученої ради університету проєкт про устрій особливого саду в Криму, що не був реалізований через відсутність штатних сум. Вивчення листа Ф. Делявіня професору медичного факультету Ерлангенського університету, президенту Леопольдіні (Німецька академія натуралістів) Шреберу дозволило сучасним дослідникам В. Петренку та Д. Леонтьєву встановити причини, що заважали ученому здійснювати так звані далекі екскурсії, тобто займатися дослідженням рослинного світу Слобожанщини, Криму. Причини є показовими для аналізу бар'єрів, що були на заваді проведенню більш ґрунтовних досліджень під час означеного періоду. Серед таких причин названі: суто побутові, організаційні і навіть ті, що були обумовлені суворістю університетського начальства.

Результати та обговорення. Вивчення особливостей популяризації лікарських рослин в університетському середовищі та за його межами фундаторами вітчизняної фармацевтичної освіти відкриває широкі можливості щодо створення авторських навчальних курсів, збагачення змісту спеціальних курсів стосовно проблем теорії та практики фармацевтичної освіти в історичній ретроспективі. Важливими формами популяризації лікарських рослин в університетському середовищі та за його межами вважаємо: створення музеїв, спеціалізованих навчальних кабінетів при закладі вищої освіти для вивчення й систематизації даних про лікарські засоби природного походження; організація науковцями екскурсій для вивчення місцевої флори та популяризація серед представників студентства й громадськості інформації про стан і перспективи використання лікарських рослин під час масових просвітницьких заходів; поширення науково-популярних видань з проблеми, що досліджується тощо.

Висновки. Упродовж першої половини ХІХ ст. відбувалося започаткування навчально-допоміжних установ Харківського університету, на базі яких зберігалися, досліджувалися, демонструвалися лікарські рослини. Упродовж досліджуваного періоду прослідковувалися несистемні вияви просвітницької діяльності науковців-медиків та природодослідників Слобожанщини щодо популяризації лікарських рослин в університетському середовищі та за його межами.

Вважаємо, що вивчення досвіду популяризації лікарських рослин науковцями Слобожанщини сприятиме підготовці сучасних фахівців фармації до активної професійної діяльності в сфері обігу лікарських засобів, допоможе їм демонструвати загальну освіченість і культуру.